

«Тасдиқ мекунам»

Ректори Донишгоҳи давлатии
Бохтар ба номи Носири Хусрав,
доктори илмҳои педагогӣ, профессор
Шодиён М.С.

«27» 08 2019

ТАҚРИЗИ

муассисаи пешбар ба диссертатсияи Раҷабова Марям
Садриддиновна дар мавзӯи **“Ҷойгоҳи пораҳои манзум дар рисолаҳои
мансури ирфонӣ”** барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои
филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.01.01- Адабиёти тоҷик

Яке аз шоҳаҳои пурбори адабиёти бадеии форсии тоҷикӣ осори ирфонӣ мебошад, ки бо муҳтаво ва таркиби ғании худ дар тақомули пешрафти адабиёти оламшумули мо нақши муҳимму носутурданӣ гузоштааст. Пайдоиш ва вучуди ин навъ осор пеш аз ҳама ба роҳёбии ашъори бадеӣ ба маҳфилҳо ва маҷлисҳои аҳли тасаввуф бастагӣ дорад. Ҳамин ниёзмандии ин тоифа ба каломии манзум боиси вуруди қисмате аз ашъори шоирони машҳур ба рисолаҳо ва навиштаҳои мансури ирфонӣ гардидааст. Сабабҳо ва омилҳои вуруд ва нуфузи ашъор ба осори мансури ирфонӣ аз мавзӯҳои муҳими адабиётшиносии имрӯз ба ҳисоб меравад. Аз ҳамин рӯ, даст ба таълифи диссертатсияи номзадӣ задани унвонҷӯ Раҷабова Марям Садриддиновна дар мавзӯи **“Ҷойгоҳи пораҳои манзум дар рисолаҳои мансури ирфонӣ”** шоистаи таҳсин ва дастгирӣ мебошад.

Маълум аст, ки асарҳои тасаввуфӣ бо мақсади интишори афкори орои мундариҷ дар онҳо аз ҳама гуна роҳҳои таъсири суҳан истифодаи босамарро ҷуста, бо мақсади ҳар чи мафҳум ва муассир баён кардани таълимоти худ аз воситаҳои каломии манзум аз ҳар шеваи дигар бештар суд бурдаанд. Ба таълиф расидани рисолаҳои мансури «Кашф-ул-ҳақоик» ва «Инсони комил»-и Азизуддини Насафӣ, «Савонех-ул-ушшоқ»-и Аҳмади Ғаззолӣ, «Рисолат-ут-тайр»-и Абӯалӣ ибни Сино, «Тамҳидот»-и Айнулқузоти Ҳамадонӣ, «Маориф»-и Баҳоуддини Валад, «Авориф-ул-маориф»-и Шаҳобуддини Сухравардӣ, «Кашф-ул-асрор»-и

Хоча Абдуллоҳи Ансорӣ, «Асрор-ут-тавҳид»-и Абӯсаиди Абулхайр, «Фусус-ул-ҳикам» ва «Футухот-ул-маккия»-и Мухйиддини Арабӣ, «Усул-ул-ашара»-и Начмуддини Кубро, «Тухфат-ул-барара»-и Мачдуддини Бағдодӣ, «Мирсод-ул-ибод»-и Начмуддини Розӣ ва дахҳо китобу рисолаҳои дигар дар давраи мавриди таҳқиқи Раҷабова М.С. баёнгари он аст, ки нависандагони ин навъи адабиёт ҳам дар миёни хонандагони одӣ, ҳам дар миёни аҳли илму адаб ва ҳам дар миёни доираҳои ҳукмрони ин асрҳо аз нуфузу макоми шоиста бархӯрдор будаанд. Агарчи дар мавриди осору афкори ирфонии форсии тоҷикӣ асарҳои таҳқиқоти муфассал ва пажӯҳишҳои густурдае аз тарафи муҳаққикони ҳам кишвари азизамон ва ҳам хориҷӣ анҷом дода шудааст, вале боз ҳам ҷои як таҳқиқоти монографӣ ва ҳамачониба дар бораи ҷойгоҳ ва нақши пораҳои манзум дар осори мансури ирфонӣ дар адабиётшиносии тоҷик ҳолӣ буд. Бо ба назар гирифтани ин нукта метавон гуфт, ки унвонҷӯ Раҷабова Марям Садриддиновна ба пажӯҳиши масъалаи хеле муҳим ва мубрами адаби ирфонии форсии тоҷикӣ пардохтааст.

Диссертатсия дар асоси сарчашмаҳои муҳиму қобили эътимоди осори тасаввуфии асрҳои XI-XIII пеш аз ҳама «Мирсод-ул-ибод»-и Начмуддини Розӣ, «Тамҳидот»-и Айнулқузоти Ҳамадонӣ, «Кашф-ул-асрор»-и Рашидуддини Майбудӣ таълиф шудааст.

Навии диссертатсия дар баррасии ашъори зиёди истифодашуда дар рисолаҳои мансур, ки ғолибан мазмуну мухтавои ахлоқӣ, таълимӣ ва ирфониро дар худ таҷассум кардаанд ва арзишҳои адабию бадеӣ ва илмӣ ин гуна осор, ки дар адабиётшиносии тоҷик бори нахуст дар шакли рисолаи алоҳида ва монографӣ сурат мегирад, падидор мегардад. Бори нахуст дар диссертатсия қисмате аз ашъори чунин рисолаҳо аз нигоҳи адабиётшиносӣ таҳлилу баррасӣ ва санъатҳои бадеии лафзӣ маънавии онҳо муайян гардида, ҷойгоҳу мақом, таъсиру нақши онҳо нишон дода шудааст.

Арзиши назарии рисола дар муайяну мушаххас намудани нақшу нуфузи чунин ашъор ҳамчун воситаи муассири таъсир ба хонанда ва такмилкунандаву таъминкунандаи ҷанбаҳои зебоишносии асарҳои мансури таълимию ахлоқии тасаввуф дар асрҳои XI-XIII бозтоб ёфта, дар баррасихову таҳлилу муаллиф ин сифатҳои ашъори истифодашуда хотирнишон гардидаанд.

Аҳамияти назарии таҳқиқи мазкур дар он зоҳир мегардад, ки натиҷагирҳои он дар ҳалли чанде аз масъалаҳои адабиёти таълимӣ ва ирфонӣ ёрӣ ва мусоидат хоҳад кард. Инчунин натиҷаҳои илмӣ бадастомада аз таҳлилу баррасии ашъори манқул дар рисолаҳои мансури

ирфонӣ дар мушаххас ва муайян кардани муаллифони аслии онҳо ва тасхеҳи ин ашъор ёрии амалӣ расонида метавонад.

Аҳамияти амалии рисола аз он бармеояд, ки маводи онро метавон дар омӯзишу таҳқиқи асарҳои таълимӣ, ахлоқӣ, ирфонӣ дар асрҳои баъдӣ, дар таълифи таърихи адабиёти асрҳои ёдшуда, бахусус, адабиёти тасаввуфии ин давра, дар таҳияи маводи корҳои курсию дипломи донишҷӯён, дар таълими курсҳои махсуси донишкадаву таълимгоҳҳои ҷумҳурӣ, дар навиштани китобҳои дарсии таърихи адабиёти тасаввуфии асрҳои XI-XIII истифода намуд.

Диссертатсия аз муқаддима, се боб, ҷисмҳо, хулоса ва китобнома иборат аст. Дар муқаддима дар бораи мубрамияти масъалаи таҳқиқшаванда, пешинаи омӯзиши мавзӯӣ, мақсаду аҳдофи таҳқиқ, равиши таҳқиқ, сарчашмаҳои таҳқиқот, навоариҳои он, аҳамияти назарӣ ва амалии таҳқиқот, нуқтаҳои барои ҳимоя пешниҳодшаванда, татбиқи натиҷаҳои пажӯҳиш дар амал ва коркарди он мулоҳизаронӣ шудааст.

Боби аввали диссертатсия «Назми ирфонӣ дар адабиёти асрҳои XI-XIII» унвон дошта, фарогири се ҷисм мебошад. Ҷисмҳои нахустини ин боб ба «Заминаҳои таърихӣ ва иҷтимоии пайдоиши осори орифона дар асрҳои XI-XIII» бахшида шудааст.

Муаллифи диссертатсия бар он аст, ки дар давраи ёдшуда новобаста ба нооромии дар натиҷаи ҳуҷуми муғулон бамиёномада, носозгории ҳаёти адабӣ ва илмӣ, парешониву аз ҳам пошидани муҳити илмӣ, фирори донишмандон ва аҳли таълиф боз ҳам дастовардҳои илмӣ, фалсафӣ ва ирфони маҳаллӣ сабаби интишори илму адабу ирфон ва бунёди хонақоҳҳо ва маҷмаиҳои илмиву ирфонӣ дар дигар шахру мамлакатҳо гаштааст. Адабиёти форсии тоҷикӣ бо касби вежаҳои хос ва ба вучуд омадани шароити иҷтимоии вежа дар асрҳои XI-XIII ба нашру забти мавзӯҳои ирфонӣ мепардозад ва ин “падида боиси ба миён омадани осори зиёде дар заминаҳои ирфон ва тасаввуф мегардад”. Муаллифони осори мансури ирфонӣ барои ба гӯдаҳои бештари мардум расонидани паёму таълимоти худ ва иблагӣ андешаву афкори хеш аз муассиртарин воситаи таблиғ-адабиёти бадеӣ, хоса каломии манзум истифода бурдаанд. Онҳо бо ҳадафи таъсир дар афкори мардум ва зехну шуури онон ба адабиёти бадеӣ, бахусус шеър, ки аз қадим дар зехну забони мардуми тоҷик аз муассиртарин воситаҳост, истифодаи босамар карданд.

Ҷисмҳои дуюми боби якум «Таъсири назми сӯфиёна ба адабиёти форсии тоҷикӣ» номгузорӣ шуда, ҷойгоҳу мавқеи пораҳои манзум дар рисолаҳои мансурро баррасӣ ва таъсири ашъорро дар густариши афкор

ва осори сӯфия нишон додааст. Муаллифи диссертатсия менигорад, ки “шеърҳои дорой мазомини орифона аз асри X роиҷ гашта”, бо ашъори мардумписанди Абдуллоҳи Ансорӣ дар адаби форсии тоҷикӣ ҷою мавқеи хос дарёфт намуд. Баъдан бо густариши ҷараёни тасаввуф дар асри XI шеър рушду таҳаввул пазируфта, дар қарнҳои XII– XIII ба нуктаи баланди худ мерасад, ки дар натиҷа осори гуногунҷанр дар ин самт ба миён меояд.

Фасли сеюми ин боб «Мазмунҳои ирфонӣ дар қолаби рубоӣ» унвон дошта, дар бораи ин навъи мардумии қолаби назми орифона - рубоӣ маълумоти муфассал ироа гардидааст. Таври маълум қисмати умдаи осори ирфонии асрҳои XI–XIII бо ин навъи адабӣ музайян гаштаанд, дар муассиру хотирнишин гардидани онҳо нақшу ҷойгоҳи рубоӣ беш аз ҳар навъи адабӣ будааст.

Боби дуюми диссертатсия «Ҷойгоҳи пораҳои манзум дар осори мансури ирфонии «Мирсод-ул-ибод», «Тамхидот», «Кашф-ул-асрор» унвон дошта, муаллиф дар фаслҳои сегонаи он шеър ва мавқею ҷойгоҳи онро дар се асари мансури номбаршуда мавриди таҳқиқу баррасӣ қарор додааст.

Боби сеюм «Нақши рамзофарини пораҳои манзуми осори мансури форсии тоҷикӣ дар асрҳои XI–XIII» номгузорӣ шуда, аз се фасл иборат аст. Фасли аввали ин боб «Шеъри сӯфиёна ва таҷаллии он аз анвори матнҳои муқаддас (Қуръону аҳодис)» унвон дошта, дар он таъсирпазирии шоирони форсу тоҷик аз Қуръон ва аҳодис баррасӣ шудааст. Фасли дуюми боби сеюм «Талмех дар осори мансури ирфонии асрҳои XI–XIII» номгузорӣ шуда, дар он истифодаи фаровони ин санъати бадеӣ дар пораҳои шеърии осори мансури ирфонии асрҳои XI–XIII мавриди пажӯҳиш қарор гирифтааст.

Ниҳоят фасли охири боби сеюм «Таъсири ашъори сӯфия дар таълиму тарбия ва ташаккули инсон» унвон дошта, дар он муаллиф ба натиҷае расидааст, ки аксари ашъори рисолаҳои мансур фарогири масъалаҳои иҷтимоӣ, мушкилоти сиёсӣ буда, дар онҳо муаллифон равобити ҳешро бо ҷомеа ва ҳукуматдорон зоҳир сохтаанд. Дар ин гуна ашъор эътироз ба синфи ҳоким дар баробари мушкилоту нобаробарии иҷтимоӣ, “зулму ситами муғулони хунхор ва беадолатии амирону ҳокимон бар мардум, фирори зиёиён ба мамолики нисбатан ором ва дасттангии мардум мушоҳида мешавад”.

Дар хулосаи диссертатсия ба таври кулӣ натиҷаҳои бадастовардаи муаллиф ҷамъбаст гардидаанд. Хулосаҳои муаллиф дар заминаи вазифаҳои гузошташуда илмӣ, воқеӣ, мантиқиву бозғитимоданд.

Забону баёни муаллиф дар ибрази масъалаҳои илмӣ бомантик, илмӣ ва баёнгари андешаҳои устувори ӯ дар таъйиди натиҷаҳои илмӣ мебошанд.

Дар баробари комёбиҳои арзишманди илмӣ дар диссертатсия баъзе нуктаҳои бахшнок ва машқук ба назар мерасанд, ки ислоҳи онҳо бар суди пажӯҳиш хоҳад буд:

1. Дар муқаддимаи диссертатсия пешинаи таҳқиқи мавзӯи баррасишаванда нопурра ба назар мерасад;

2. Бисёр рисолаҳои мансури ирфонӣ аз доираи таҳқиқот берун мондаанд, ки дар ҳамин давраи мавриди пажӯҳиши рисола таълиф шудаанд;

3. Дар боби дуюм масоили баррасишаванда ҳамачиҳата хулоса нагардидаанд;

4. Фасли дуюми боби сеюм танҳо ба таҳқиқи санъати талмех бахшида шудааст, дар ҳоле, ки дар ин гуна ашъор аз санъатҳои дигар низ истифода шудааст;

5. Дар диссертатсия баъзан ҷумлаҳои услубан ғалат ва калимасозии номуносиб ба назар мерасанд. Масалан, дар саҳифаи 84-и қор, сарҳати дуюм чунин ҷумла омадааст «Хонанда аз таъсири ин калом ва **навозиши насри оҳангини** ин нависандаи боистеъдод ва бомаҳорат шефтаву шайдо гардида, ба **шунидани идомаи муҳтавои хитобкунанда** мароқи бештар зоҳир мекунад»;

6. Дар диссертатсия хатоҳои имлоӣ, китобат ва техникӣ (саҳифаҳои 5,13,15,20,23,30,43 ...) ба назар мерасанд, ки ислоҳи онҳо ба фоидаи қор хоҳад буд.

Нихоят таъкид кардан бамаврид аст, ки камбудии дар боло зикршуда ҷузъӣ ва ислоҳшаванда буда, ҳаргиз қимати илмӣ диссертатсияро коста намегардонанд.

Мазмун ва муҳтавои диссертатсия бо фишурдаҳои он, ки бо ду забон: русӣ ва тоҷикӣ таълиф гардидаанд, мувофиқати комил дошта, мундариҷаи қорро бо мақолаҳои батабърасонидаи муаллиф инъикос мекунанд.

Диссертатсияи Раҷабова Марям Садриддиновна дар мавзӯи “Ҷойгоҳи пораҳои манзум дар рисолаҳои мансури ирфонӣ” таҳқиқоти пурра анҷомёфтаи илмӣ буда, ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон комилан ҷавобгӯ аст ва муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илми филология аз рӯи ихтисоси 10.01.01- Адабиёти тоҷик мебошад.

Такриз дар ҷаласаи кафедраи адабиёти тоҷики Донишгоҳи давлатии Бохтар баррасӣ ва тасдиқ шудааст. Дар ҷаласа 12 нафар устодон иштирок дошта, 12 нафар овоз доданд. Натиҷаи овоздихӣ: “тарafdор” – 12 нафар, “муқобил” - нест, “бетараф” - нест.

Протоколи № 1 аз 26-уми августи 2019.

Раиси ҷаласа,
мудири кафедраи адабиёти тоҷики
ДДБ ба номи Носири Хусрав,
номзади илми филология:

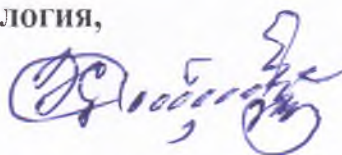
Ахмадов Сафармад
Гадомадович

Котиби ҷаласа, саромӯзгори кафедра:

Махмадалиева
Муҳаббат Раҳмоновна

Эксперт, доктори илми филология,
профессор:

Тағоймуродов Рустам
Ҳакимович

Имзои С. Ахмадов, М. Махмадалиева ва Р. Тағоймуродовро
тасдиқ мекунам:

Сардори шуъбаи кадрҳои
Донишгоҳи давлатии Бохтар
ба номи Носири Хусрав:

Амиршоев Атохоҷа

Нишонӣ: 735140, ш. Бохтар кӯчаи Айни 67,
Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав
Тел: (832 22) 2-45-20; 2-22-53
E-mail: ktsu78@mail.ru

27.08.2019с.